

Alınış tarihi (Received): 09.11.2023

Kabul tarihi (Accepted): 07.12.2023

Arazi Toplulaştırma Çalışmalarının Üretici Memnuniyeti Açısından İncelenmesi: Amasya İli Örneği

Nuray KIZILASLAN^{1,*}, Sefa KILIÇ²

¹*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Tokat, Türkiye*

²*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarım Ekonomisi ABD, Tokat, Türkiye*

* *Sorumlu Yazar: nuray.kizilaslan@gop.edu.tr*

ÖZET: Tarım arazilerinin parçalanması sonucunda tarımsal üretimde verimlilik ve karlılık giderek azalmaktadır. Arazi toplulaştırması ile yol, sulama gibi tarımsal altyapı sorunları çözülerek dağınık ve parçalı tarım arazilerinin verimliliği artırılmaktadır. Bu çalışmada, Amasya ilinde uygulanan arazi toplulaştırması çalışmalarının üretici memnuniyeti açısından incelenmesi hedeflenmiştir. Çalışmanın ana materyalini Amasya İlinde arazi toplulaştırması uygulanan 172 tarım işletmesinden anket yöntemi ile elde edilen birincil veriler oluşturmaktadır. Araştırma bulgularına göre; arazi toplulaştırması öncesi ortalama parsel sayısı 10.30 iken sonrasında 7.75 olmuştur. Üreticilerin % 70,93'ü toplulaştırma sonrası arazisine daha kısa sürede ulaştığını ve %41,28'i gelirinin arttığını belirtmiştir. Üreticilerin % 79,07'si arazi toplulaştırmasını tavsiye etmektedir. Arazi toplulaştırması projeleriyle sulama projelerinin beraber yapılma durumu arttıkça üreticilerin memnuniyet oranı yükselmektedir. Araştırmada üreticilerin arazi toplulaştırmasından memnuniyet düzeyi ile arazi toplulaştırmasıyla sulamanın beraber yapılması ve toplulaştırmayı tavsiye etme durum faktörleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Arazi Toplulaştırması projelerinde üreticilerin eğitim ve yayım çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Toplulaştırmanın önemi, üreticilere ne gibi katkı sağlayacağı, zorunluluğu bu eğitimlerde anlatılmalıdır. Arazi toplulaştırması çalışmalarında görevli tüm kurumlar koordine içinde çalışmalıdır. Tarım arazilerinin miras, kamulaştırma gibi sebeplerle parçalanmasını önleyecek gerekli tedbirler yetkili makamlarca alınmalıdır.

Anahtar Kelimeler – Arazi Toplulaştırma, Tarla İçi Geliştirme, Üretici Memnuniyeti, Amasya

Examination of Land Consolidation Activities in Terms of Producer Satisfaction: Amasya Province Example

ABSTRACT: Productivity and profitability in agricultural production decrease gradually due to the fragmentation of agricultural lands. The productivity of dispersed and fragmented agricultural lands is increased after land consolidation by solving agricultural infrastructure problems, such as irrigation and accessibility to lands. In this study, it is aimed to examine the land consolidation practices implemented in Amasya in terms of producer satisfaction. The main material of the study consists of the primary data obtained by means of the survey method from 172 agricultural enterprises where land consolidation was implemented in Amasya. According to research finding, before land consolidation average number of parcels was 10.30 while after this it became 7.75. 70,93% of the producers stated that they reached their land in a shorter time after consolidation and 41,28% stated that their income increased. 79,07% of the producers recommends land consolidation. The more land consolidation and irrigation projects are implemented in unison, the more the producer satisfaction rate increases. In the research, a significant relationship was found between the level of satisfaction of the producers with the land consolidation and the factors of doing the land consolidation and irrigation together and recommending the consolidation. In the projects of land consolidation, the training and extension activities of the producers should be emphasized. The importance of consolidation, how it will contribute to the producers and its necessity should be explained in these trainings. All institutions involved in land consolidation studies should work in coordination. Necessary measures should be taken by authorities to prevent land fragmentation caused by inheritance, expropriation or for some other reasons.

Keywords – Land Consolidation, On-Farm Development, Producer Satisfaction, Amasya

1. Giriş

Türkiye’de tarım geçmişten günümüze sosyo-ekonomik kalkınmada çok önemli yer tutmaktadır. 2000’li yıllarla birlikte özellikle gelişmekte olan ülkeler kırsal kalkınmanın sağlanmasında bütüncül bir yapı içerisinde tarımı ön plana çıkarmıştır (Gülçubuk ve ark., 2015). Türkiye’de bir tarım ülkesi olarak kırsal kalkınmaya yönelik girişimlerini artırıp gelişmeleri takip ederek sürdürülebilir tarım için yoğunlaşmıştır. Tarımsal üretimin sürekliliğin sağlanabilmesi için tarım işletmelerinin optimum işletme büyüklüğünde olmaları gerekmektedir. Sektörün devlet tarafından desteklenmesi sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından önemlidir. Bu durum aynı zamanda devlet alt yapı politikaları kapsamında ele alınarak sürdürülebilir hale getirilmeye çalışılmaktadır (Menek ve Kızılaslan, 2008).

Sürdürülebilir kalkınma kavramının odak noktası insandır. İnsanoğlu, doğayla uyum içinde, sağlıklı, verimli bir yaşam sürdürme hakkına sahip olduğu kadar, yaşadığı çevreyi koruma sorumluluğuna da sahiptir (Kızılaslan ve ark., 2007).

Tarım işletmelerinin topraklarının birbirinden bağımsız ve çok sayıda parçalara ayrılması ve arazi genişliğinin küçülmesi ile başlayan arazi parçalanmaları tarımsal üretimin sürdürülebilirliğini engelleyen faktör ve sorunlar arasında yerini almaktadır.

Tarım arazilerinin parçalanması sonucunda tarımsal üretimde verimlilik giderek azalmaktadır. Arazi toplulaştırması ile dağınık ve parçalı tarım arazilerinin verimliliği artırılarak tarımsal üretim daha verimli, etkin, kaliteli ve sürdürülebilir hale getirilmektedir. Ekonomik koşullar, miras kanunu, ticari yapılar vb. nedenlerle tarım arazileri bölünmüş ve parçalanmıştır. Bu durum ortalama işletme büyüklüğünü azaltmakta ve tarımsal verimliliği olumsuz etkilemektedir. Kırsal kalkınma hedefleri için arazi toplulaştırmaları önem teşkil etmektedir. Türkiye’de bazı illere göre arazi toplulaştırma hizmetleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Türkiye’de bazı illere göre arazi toplulaştırma hizmetleri

Table 1. Land consolidation services by some province in Turkey

İl	Toplulaştırılan alan (ha)							Toplam Alan
	1961-2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Amasya	10.502	-	33.312	10.000	10.008	10.381	-	74.203
Tokat	10.991	-	-	-	1.378	7.457	12.924	32.750
Çorum		-	-	-	-	2.448	26.412	28.860
Sivas	4.500	-	-	-	26.410	10.028	27.077	68.015
Yozgat	2.210	5.355	4 000	4.618	27.253	727	64.392	108.555
Türkiye	1.699.022	453.895	951.104	496.000	619.000	544.832	1.258.117	6.021.970

Kaynak: DSİ, 2023.

Amasya ilinde toplam tarım alanı 244.114 ha, Yozgat ilinde toplam tarım alanı 611.258 ha ve Sivas ilinde toplam tarım alanı 805.915 ha’dır (TÜİK, 2022).

Devlet Su İşleri 2021 yılı verilerine göre Amasya ilinde 74.203 ha, Yozgat ilinde 108.555 ha, Sivas ilinde 68.015 ha, Tokat ilinde 32.750 ha, Çorum ilinde ise 28.860 ha alanda toplulaştırma çalışmaları tamamlanmıştır. Bu veriler ışığında ildeki toplam tarım arazilerinin toplulaştırma oranına bakıldığında; Amasya ilinin %30.40’ı, Yozgat ilinin %17.76’sı ve Sivas ilinin ise %8.44’ü arazi toplulaştırmasından geçmiştir. Amasya ilinde 3 ilçede 25 köyde arazi toplulaştırma çalışmaları tamamlanmış olup 2 ilçede 55 köyde arazi

toplulaştırma çalışmaları devam etmektedir (DSİ, 2023). Amasya ili toplulaştırma konusunda yıllar itibariyle çevre illere göre önemli yol katetmiştir.

Arazi toplulaştırması Amasya İl'inde gerçekleştirilen tarımsal faaliyetler sırasında teknolojik olarak gelişmiş tarım alet ve makinelerinin etkin bir şekilde kullanılabilmesine, verimli su kullanımına ve ulaşım giderlerinin azaltılmasına olanak sağlayarak Amasya il tarımının verimli ve sürdürülebilir olması açısından çok önemlidir. Bu çalışmanın amacı; Amasya ilinde arazi toplulaştırma çalışmaları yapılan köylerde üreticilerin bilinç ve memnuniyet seviyelerinin belirlenmesi, toplulaştırma çalışmalarına bakış açılarının belirlenmesi ve toplulaştırma esnasında yaşanan sorunların belirlenmesidir. Bu çalışmadan elde edilen verilerin ileride yapılacak toplulaştırma projelerine ışık tutması hedeflenmektedir.

2. Materyal ve Yöntem

Materyal

Çalışmanın ana materyalini Amasya ilindeki arazi toplulaştırması yapılan alanlardaki üreticiler ile yapılan anket¹ çalışması sonucu elde edilen verileri oluşturmuştur. Araştırma Amasya İli; Göynücek, Gümüşhacıköy, Merkez ve Merzifon İlçelerindeki köylerde yapılmıştır. Anket soruları daha önce bu konularda yapılmış çalışmalardan faydalanılarak, Amasya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü personellerinin de görüşleri alınarak hazırlanmıştır. Araştırma materyalleri; Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ) kayıtlarından, Amasya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü kayıtlarından ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerinden yararlanılarak elde edilen ikincil verilerle de desteklenmiştir.

Yöntem

Çalışmada örnek hacminin hesaplanmasında basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

$$n = \frac{N \cdot S^2 \cdot t^2}{(N - 1)d^2 + S^2 \cdot t^2}$$

Eşitlikte,

n = örnek hacmi, S = standart sapma, t = güven sınırı, N = örnekleme çerçevesine ait toplam birim sayısı, d = kabul edilebilir hata'dır.

Bu popülasyondan %10 hata ve %95 güven sınırlarında örnek hacmi 172 olarak belirlenmiştir. Anket çalışmasından elde edilen veriler SSPS paket veri programına aktarılmış ve çapraz tablolar oluşturulmuştur. Çapraz tablolarda verilerin frekans ve yüzdelerin tabloları oluşturularak değerlendirilmiştir. Çalışmada arazi toplulaştırmasıyla ilgili çeşitli veriler arasındaki ilişki Ki-kare analiz yöntemi ile test edilmiştir.

3. Bulgular ve Tartışma

Üreticilerin %93.60'ı erkek, %6.40'ı ise kadındır. Üreticilerin yaş ortalaması 51.78 dir. Ailelerdeki ortalama birey sayısı yaklaşık olarak dört kişidir. Üreticilerin aylık ortalama geliri 7.810 TL'dir. Araştırmada üreticilerin %33.72'si ilkökul, %20.93'si ortaokul, %27.33'ü lise, % 4.65'i okuryazar ve %13.37'sinin üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Okuryazar olmayan üretici yoktur. Araştırmaya katılan üreticilerin %94.19'u evli iken, %5.81'i bekadır.

Arazi toplulaştırması öncesi ortalama parsel sayısı 10.30 iken arazi toplulaştırması sonrası bu rakam 7.75 olmuştur. Arazi toplulaştırması öncesi ortalama işletme büyüklüğü 97.39 dekar iken arazi toplulaştırması sonrası bu rakam 96.25 dekar olmuştur.

Toplulaştırma ile üreticilerin %41.28'i tarımsal gelirinin arttığını, % 24.42'si kararsız olduğunu ve %34.30'u ise gelirinin artmadığını belirtmiştir.

Üreticilerin %64.53'ü arazisinin tümünden arazi toplulaştırması geçtiğini, %35.47'si ise arazisinin tümünden arazi toplulaştırması geçmediğini belirtmiştir. Bu durum yapılan arazi toplulaştırma çalışması çerçeve planının daha da genişletilerek uygulanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Üreticilerin arazi toplulaştırma öncesi ve sonrasında arazilerini sulama yöntemleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Arazi toplulaştırma öncesi ve sonrasında arazileri sulama yöntemleri

Table 2. Irrigation methods before and after land consolidation

Sulama Yöntemi	Arazi toplulaştırması öncesi üreticilerin arazilerini sulama yöntemi		Arazi toplulaştırması sonrası üreticilerin arazilerini sulama yöntemi	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Damlama	2	1.16	22	12.79
Salma	162	94.19	113	65.70
Yağmurlama	79	45.93	149	86.63
Karık	2	1.16	1	0.58

*Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir.

Arazi toplulaştırması öncesi üreticilerin arazilerini sulama yöntemleri; %94.19'u salma sulama, %45.93'ü yağmurlama sulama, %1.16'sı damlama sulama ve %1.16'sı karık sulama yöntemidir. Arazi toplulaştırması sonrasında ise %65.70'i salma sulama, %86.63'ü yağmurlama sulama, %12.79'u damlama sulama ve %0.58'i ise karık sulama yöntemini kullanmaktadır. Yılmaz (2021), çalışmasında arazi toplulaştırması sonrası sulama yöntemi üzerinde bir değişiklik meydana gelme durumuna üreticilerin %50.67'si evet cevabını verirken, %49.33'ü hayır cevabını verdiğini tespit etmiştir.

Toplulaştırma projesi öncesinde arazi toplulaştırma kavramını duyma durumu incelenmiştir. Üreticilerin %46.51'i toplulaştırma konusunda bilgi sahibi ve daha önce uygulanan yer gördüğünü, %43.02'si toplulaştırmayı duyup nasıl yapıldığını bilmediğini belirtirken %10.47'si ise daha önce hiç duymadığını belirtmiştir. Üreticilerin büyük bir çoğunluğu olan %89.53'ü toplulaştırma kavramını daha önceden duymuştur. Arazi toplulaştırma projesi öncesi proje hakkındaki düşünceler Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Arazi toplulaştırma projesi öncesi proje hakkındaki düşünceler

Table 3. Thoughts about the project before the land consolidation project

Düşünceler	Frekans	Yüzde
Olumlu Bakıyor	149	86.63
Kararsız	7	4.07
Olumsuz Bakıyor	16	9.30
Toplam	172	100.00

Toplulaştırma projesi öncesinde üreticilerin %86.63'ü projeye olumlu bakmakta, %4.07'si kararsız ve %9.30'u ise olumsuz bakmaktadır. Üreticilerin büyük bir kısmı toplulaştırma projesine olumlu bakmaktadır. Çünkü arazi toplulaştırma tarım sektörünün önemli bir çözümüdür. Çeşitli nedenlerle bölünen tarım arazilerinin daha verimli hale getirilebilmesi için arazi toplulaştırması çalışmalarına daha çok önem verilmelidir.

Arazi toplulaştırması konusundaki farkındalık düzeyi ve çiftçilerin sosyal katılım düzeyi arazi toplulaştırmasının benimsenmesini etkileyen faktörlerdir (Kızılaslan ve Almus, 2002). Arazi toplulaştırma projesi öncesi projeye olumlu bakma nedenleri Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Arazi toplulaştırma projesi öncesi projeye olumlu bakma nedenleri

Table 4. Reasons to view the project positively before the land consolidation project

Nedenler	Frekans	Yüzde
Tarımsal arazilerin toplu bir halde olacağı için	144	94.64
Arazinin sulama suyu, drenajı ve tesviye işlemleri yapılacağı için	129	86.58
Araziye yol sayesinde kolay bir şekilde ulaşılacağı için	129	86.58
Genel tarımsal girdi masrafları azalacağı için	98	65.77
Arazinin değeri arttığı için	87	58.39
Arazilerin hissedarlıktan kurtulacağı için	75	50.34

*Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir.

Üreticilerin arazi toplulaştırma projesine proje öncesinde olumlu bakma nedenleri %94.64'ü tarımsal arazilerin toplu bir halde olacağı için, %86.58'i arazinin sulama suyu, drenajı ve tesviye işlemleri yapılacağı için, %86.58'i araziye yol sayesinde kolay bir şekilde ulaşılacağı için, %65.77'si genel tarımsal girdi masrafları azalacağı için, %58.39'u ise arazinin değeri artacağı için ve %50.34'ü arazilerin hissedarlıktan kurtulacağı içindir. Üreticilerin toplulaştırma uygulamasından beklentileri oldukça yüksektir. Üreticilerin sorunları olan arazilerinin parçalı ve dağınık olmasının büyük bir kısmına arazi toplulaştırmasının çözüm olacağı düşüncesi vardır. Arazi toplulaştırma projesi öncesi projenin yapılmasına karşı olumsuz bakma nedenleri Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Arazi toplulaştırma projesi öncesi projeye olumsuz bakma nedenleri

Table 5. Reasons for negative view to the project before the land consolidation project

Nedenler	Frekans	Yüzde
Verimli arazi yerine daha verimsiz arazi verileceği düşüncesi	21	91.30
Toplulaştırmanın faydalı olduğuna inanmama	16	69.57
Atadan kalma dede-baba yadigarı araziden ayrılmak istememe	7	30.43
Hissedarlıktan dolayı	4	17.39
Arazi yollarının açılması kaynaklı arazi kaybı yaşanacağı endişesi	1	4.35
Tapusu farklı kişilerin adına olup karşılıklı anlaşmalarla satın alınan arazilerin kaybedilme endişesi	1	4.35
Köydeki arazinin genel durumu engebeli olduğu için toplulaştırmanın istenmemesi	1	4.35
Çevre köylerdeki yapılan toplulaştırma çalışmalarından dolayı	1	4.35
Yol kenarındaki kıymetli arazilerin yerine kıymeti daha az arazi gelecek endişesi	1	4.35

*Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir. Projenin yapılmasına karşı olumsuz ve kararsız olanların toplamı alınarak hesaplanmıştır.

Arazi toplulaştırma projesi öncesi projenin yapılmasına karşı olumsuz bakma nedenlerine bakıldığında üreticilerin %91.30'u verimli arazi yerine daha verimsiz arazi verileceği düşüncesi, %69.57'si toplulaştırmanın faydalı olduğuna inanmaması, %30.43'ü atadan kalma dede-baba yadigarı araziden ayrılmak istememesi, %17.39'u hissedarlıktan dolayı, %4.35'i arazi yollarının açılması kaynaklı arazi kaybı yaşanacağı endişesi, %4.35'i tapusu farklı kişilerin adına olup karşılıklı anlaşmalarla satın alınan arazilerin kaybedilme endişesi, %4.35'i köydeki arazinin genel durumu engebeli olduğu için toplulaştırmanın istenmemesi, %4.35'i çevre köylerdeki yapılan toplulaştırma çalışmalarından dolayı ve %4.35'i yol kenarındaki kıymetli arazilerin yerine kıymeti daha az arazi gelecek endişesi cevabını vermiştir. Üreticilerin arazi toplulaştırmasından sonra toplulaştırma çalışmaları hakkındaki fikrinin değişme durumu Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Arazi toplulaştırmasından sonra toplulaştırma ile ilgili fikrin değişme durumu
Table 6. Change of opinion about consolidation after land consolidation

Fikrin değişme durumu	Frekans	Yüzde
Evet değişti	62	36.05
Kararsız	6	3.49
Hayır değişmedi	104	60.47
Toplam	172	100.00

Arazi toplulaştırmasından sonra toplulaştırma çalışmaları hakkındaki fikrin değişme durumuna bakıldığında üreticilerin %36.05'i fikrinin olumlu veya olumsuz yönde değiştiğini, %3.49'u kararsız olduğunu ve %60.47'si ise fikrinin değişmediğini beyan etmiştir. Altıntaş (2006), Tokat İli Erbaa ovasında arazi toplulaştırması yapılmış alanlardaki üreticilerin toplulaştırmadan sonra %19.05'inin fikrinin değiştiğini, %80.95'inin ise fikrinin değişmediğini saptamıştır.

Arazi toplulaştırması işlemleri tamamlandıktan sonra gerçekleştirilen saha çalışmaları sonucunda üreticilerin düşünceleri kısmen değişim göstermiştir. Üreticilerin toplulaştırma projesi öncesi toplulaştırmayı olumsuz bulup sonrasında olumlu yönde fikir değiştirme durumu Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Toplulaştırma projesi öncesi olumsuz tutum gösterenlerin olumlu yönde fikir değiştirme nedenleri

Table 7. Reasons for those who had a negative attitude before the consolidation project to change their minds positively

Nedenler	Frekans	Yüzde
Araziye kolay bir şekilde ulaşılması	14	87.50
Arazinin değerinin artması	12	75.00
Arazinin sulama suyu, drenajı ve tesviye işlemleri yapılması	10	62.50
Genel tarımsal girdi masraflarının azalması	9	56.25
Tarımsal arazilerin toplu bir halde olması	7	43.75
Arazilerin hissedarlıktan kurtulması	5	31.25

* Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir. Proje çalışmaları hakkında fikir değiştiren toplam 62 üretici vardır. Projenin yapılmasını olumsuz bulup sonrasında olumlu yönde fikir değiştiren toplam 16 üretici bulunmaktadır.

Toplulaştırma projesi öncesi toplulaştırmayı olumsuz bulup sonrasında olumlu yönde fikir değiştirme nedenlerine bakıldığında üreticilerin %87.50'si araziye kolay bir şekilde

ulaşılması, %75.00'ı arazinin değerinin artması, %62.50'si arazinin sulama suyu, drenajı ve tesviye işlemleri yapılması, %56.25'i genel tarımsal girdi masraflarının azalması, %43.75'i tarımsal arazilerin toplu bir halde olması ve %31.25'i arazilerin hissedarlıktan kurtulması cevabını vermiştir. Üreticilerin toplulaştırma projesi öncesi toplulaştırmayı olumlu bulup sonrasında olumsuz yönde fikir değiştirme nedenleri Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Toplulaştırma projesi öncesi olumlu tutum gösterenlerin olumsuz yönde fikir değiştirme nedenleri

Table 8. Reasons for those who had a positive attitude before the consolidation project to change their minds negatively

Nedenler	Frekans	Yüzde
Üretici istekleri dikkate alınmadığı için	43	93.48
Arazinin çevre düzenlemesi yeterince yapılmadığı için	42	91.30
Parçalı arazileri birleştirilmediği için	24	52.17
Daha verimsiz arazi verildiği için	23	50.00
Ata yadigarı araziden ayrılmak istemediği için	3	6.52
Bazı kişilere ayrıcalık tanındığı için	1	2.17

* Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir. Proje çalışmaları hakkında fikir değiştiren toplam 62 üretici vardır. Projenin yapılmasını olumlu bulup sonrasında olumsuz yönde fikir değiştiren toplam 46 üretici bulunmaktadır.

Toplulaştırma projesi öncesi toplulaştırmayı olumlu bulup sonrasında olumsuz yönde fikir değiştiren toplam 46 üretici bulunmaktadır. Üreticilerin %93.48'i üretici istekleri dikkate alınmadığı için, %91.30'u arazinin çevre düzenlemesi yeterince yapılmadığı için, %52.17'si parçalı arazileri birleştirilmediği için, %50.00'si daha verimsiz arazi verildiği için, %6.52'si ata yadigarı araziden ayrılmak istemediği için ve %2.17'si ise bazı kişilere ayrıcalık tanındığı için cevabını vermiştir. Toplulaştırma sonrasında fikirleri olumsuzya dönen üreticilerin arazi toplulaştırması uygulamasından beklentisinin çok yüksek olduğu anlaşılmıştır. Bu yüksek beklentilerin karşılanmaması üreticilerin fikirlerinin değişmesinde önemli bir faktördür.

Tokat İli Zile İlçesinde yapılan bir çalışmada, çiftçilerin toplulaştırmayı benimsemelerinde; arazi toplulaştırması bilinç düzeyi, yayım elemanları tarafından ziyaret edilme durumu, çiftçilerin toplulaştırmayı yapan kurumun adını bilme durumu, çiftçilerin yayımcılarla görüşme yerlerine göre dağılımı, çiftçilerin toplulaştırma ile ilgili yapılan toplantıya katılma durumu, çiftçilerin proje uygulamasından sonra tutumlarında oluşan değişikliğin etkili olduğu saptanmıştır (Kızılaslan ve Almus, 2001). Bu nedenlerle arazi toplulaştırmasının yapılacağı bölgelerde eğitim, farkındalık, bilinçlendirme çalışmalarının toplulaştırmaya başlanmadan önce etkin olarak yapılması önem arz etmektedir.

Üreticilerin toplulaştırma kapsamında arazisinde oluşan değişiklikler Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Toplulaştırma kapsamında arazide oluşan değişiklikler

Table 9. Changes in the land within the scope of consolidation

Değişiklikler	Frekans	Yüzde
Tarla yolu açılması	161	93.60
Basınçlı su sistemi yapılması	105	61.05
Drenaj yapılması	37	21.51
Arazi tesviyesi yapılması	23	13.37

Toplulaştırma kapsamında üreticilerin %93.60'ı tarla yolu açılması, %61.05'i basınçlı su sistemi yapılması, %21.51'i drenaj yapılması ve %13'37'si ise arazi tesviyesi yapılmasına yönelik arazilerinde değişikliklerin olduğunu ifade etmiştir. Toplulaştırma sonrasında üreticiler; araziye ulaşım olanaklarının iyileşmesi ve sulama altyapısının hazırlanması durumunu arazilerinde meydana gelen en önemli değişiklik olarak görmektedir. Toplulaştırma projesi uygulanırken üreticilerin isteklerinin dikkate alınma durumu Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Toplulaştırma projesi uygulanırken üretici isteklerinin dikkate alınma durumu
Table 10. Consideration of the requests of the producer while implementing the consolidation project

İsteklerin dikkate alınma durumu	Frekans	Yüzde
Evet	60	34.88
Hayır	56	32.56
Kısmen	56	32.56
Toplam	172	100.00

Toplulaştırma projesi uygulanırken isteklerin dikkate alınma durumuna üreticilerin %34.88'i evet, %32.56'sı hayır ve %32.56'sı ise kısmen cevabını vermiştir. Üreticilerin isteklerini dikkate alma konusunda tam bir memnuniyet sağlanmadığı görülmektedir. Üreticilerin arazi toplulaştırması kapsamında askıya çıkarılan yeni parsel planlarına itiraz etme durumu Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Arazi toplulaştırmasında askıdaki yeni parsel planlarına itiraz etme durumu
Table 11. Objection to pending new parcel plans in land consolidation

İtiraz etme durumu	Frekans	Yüzde
Evet	81	47.09
Hayır	91	52.91
Toplam	172	100.00

Askıya çıkarılan yeni parsel planına üreticilerin %52.91'i itiraz etmezken, %47.09'u itiraz etmiştir. Toplulaştırma projesinin sonuçlarına ve yeni mülkiyet durumuna arazi maliklerinin itirazları projenin bir anlamda başarısını ortaya koymakta ve en az itirazın olduğu uygulamalar başarılı projeler olarak değerlendirilmektedir (Gün, 1996). Üreticilerin arazi toplulaştırması kapsamında askıya çıkarılan yeni parsel planlarına itiraz etme nedenleri Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12. Arazi toplulaştırmasında askıdaki yeni parsel planlarına itiraz etme nedenleri
Table 12. Reasons for objecting to pending new parcel plans in land consolidation.

Nedenler	Frekans	Yüzde
Verimli arazi yerine verimsiz arazi verilmesi	29	35.80
Arazilerin birleştirilmesi	23	28.40
İstenilmeyen bölgeden arazi verilmesi	19	23.46
Tarla şeklinin eskisinden daha kötü hale gelmesi	2	2.47
Diğer	8	9.84
Toplam	81	100.00

Üreticilerin arazi toplulaştırması kapsamında askıya çıkarılan yeni parsel planlarına itiraz etme nedenleri; %35.80'i verimli arazi yerine verimsiz arazi verildiği için, %28.40'ı arazilerin birleştirilmesi için, %23.46'sı istenilmeyen bölgeden arazi verildiği için, %2.47'si tarla şeklinin eskisinden daha kötü hale geldiği içindir. Diğer %9,84'lük üretici ise, %1.23'ü tek parça verilen arazide riski azaltmak için üçe böldürmek istenmesi, %1.23'ü arazi mera alanının içine girdiği için, %1.23'ü bahçenin yerinde kalması için, %1.23'ü heyelan bölgesinde toplulaştırma yapıldığı için, %1.23'ü hidratların tarlanın ortasında kaldığı için, %1.23'ü hissedar olmayan kişilerin aynı arazide hissedar yapıldığı için, %1.23'ü hisseli arazilerinin müstakil olması için ve %1.23'ü ise toplulaştırmanın hakkaniyetli yapılmadığı için cevabını vermiştir. Üreticilerin toplulaştırma sonrasında değerlendirme yaparken dikkat ettikleri en önemli konu tahsis edilen arazinin verim durumudur. Üreticilerin itirazı sonucunda sorunun giderilme durumu Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. İtiraz sonucunda sorunun giderilme durumu

Table 13. Resolving the problem as a result of the objection

Sorunun giderilme durumu	Frekans	Yüzde
Evet	38	46.91
Hayır	37	45.68
Kısmen	6	7.41
Toplam	81	100.00

Üreticilerin %46.91'i itiraz sonucunda sorunun giderildiğini, %45.68'i sorunun giderilmediğini, %7.41'i ise kısmen giderildiğini belirtmiştir. İtiraz sonucunda sorunların tamamen giderilmediği saptanmıştır. Üreticilerin toplulaştırma sonrasında arazilerine daha kısa sürede ulaşabilme durumu Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14. Toplulaştırma sonrası arazilere daha kısa sürede ulaşabilme durumu

Table 14. The situation of reaching the lands in a shorter time after consolidation

Arazilere ulaşabilme durumu	Frekans	Yüzde
Evet	122	70.93
Kararsız	16	9.30
Hayır	34	19.77
Toplam	172	100.00

Toplulaştırma sonrası arazilere üreticilerin %70.93'ü daha kısa sürede ulaştığını, %19.77'si ise ulaşamadığını belirtmiştir. %9.30'u kararsız kalmıştır. Arazi toplulaştırma işlemleri kapsamında yapılan arazi yolları sayesinde üreticilerin büyük bir çoğunluğu arazisine daha kısa sürede ulaşmaktadır. Arazi toplulaştırması sonrası yaşanan sorunlar Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15. Arazi toplulaştırması sonrası yaşanan sorunlar
 Table 15. Problems experienced after land consolidation.

Sorunlar	Frekans	Yüzde
Toplulaştırmayı gerçekleştiren kurum/şirket tarafından üreticilere verilen sözlerin tutulmaması	90	52.33
Verimli arazi yerine verimsiz arazi verilmesi	50	29.07
Herhangi bir sorun yaşamadım	43	25.00
Arazi yollarına kum dökülmemesi, stabilize olmaması	39	22.67
Yakın arazi yerine uzak arazi verilmesi	24	13.95
Arazi yollarının tamamının açılmaması	21	12.21
Arazi yollarının dar yapılmış olması	20	11.63
Tesviye yapılmaması	16	9.30
Kapalı sistem basınçlı sulama sisteminin yapılmaması	15	8.72
Toplulaştırma sürecinde tarımsal üretim yapılamayan dönemlerin	11	6.40
Drenaj yapılmaması	9	5.23
Husumetli kişilerle komşu olunması	7	4.07
Tarlalar arası kanal-köprü yeterince yapılmaması	6	3.49
Parçalı arazilerin yeterince birleştirilmemesi	5	2.91
Toplulaştırma sonrasında arazi parça sayısının artması	5	2.91
Arazi yollarının sulama sistemlerine göre yapılmaması	3	1.74
Hisseli arazilerin yeterince birleştirilememesi	2	1.16
Köy içi tarla yollarına kum dökülmediği için üreticilerin yolu	2	1.16
Sulama kanalları bozulup, sulama maliyetinin artması	2	1.16
Sulama suyunun istenilen şekilde gelmemesi	2	1.16
Arazi şekillerinin eskisine göre şekilsel olarak daha kötü hale	1	0.58
Bahçelerin toplulaştırma dışında tutulması, farklı kişilere	1	0.58
Drenajın düzgün yapılmaması	1	0.58
Eskiden kurulu olan basınçlı sulama sistemlerinin toplulaştırma sonrası arazilerin ortasında kalması	1	0.58
Parçalı arazilerin birleşmesi için yeterli bilgilendirme	1	0.58
Tapusu başkası adına olan arazilerin kendi üstüne alınamaması	1	0.58
Toplulaştırma sonrasında tarlanın yönünün değişmesi	1	0.58

* Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir.

Arazi toplulaştırması sonrası yaşanan en önemli sorunlara bakılacak olursa, üreticilerin %52.33'ü toplulaştırmayı gerçekleştiren kurum/şirket tarafından üreticilere verilen sözlerin tutulmaması, %29.07'si verimli arazi yerine verimsiz arazi verilmesi, %22.67'si arazi yollarına kum dökülmemesi, stabilize olmaması, %13.95'i yakın arazi yerine uzak arazi verilmesi, %12.21'i arazi yollarının tamamının açılmaması ve %11.63'ü arazi yollarının dar yapılmış olması cevabını vermiştir. Üreticilerin %25.00'i ise herhangi bir sorun yaşamadım cevabını vermiştir. Arazi toplulaştırması sonrası ortaya çıkan en önemli sorundan verilen sözlerin tutulmaması sorunu toplulaştırmayı gerçekleştiren kurum/şirket ile üreticiler arasındaki iletişim problemleri olarak gözükmemektedir. Arazi toplulaştırma çalışmalarında bu konuya önem verilmeli, üreticiler ile kurum/şirket yetkilileri arasında etkin iletişim kurulmalıdır. İkinci en önemli sorunlar arazi durumu ve yolları ile ilgilidir. Arazi verimliliğine dikkat edilerek paylaşımların yapılması memnuniyeti artıracaktır. Arazi

yolları daha iyi hale getirilerek düzenlenmelidir. Üreticilerin arazi toplulaştırmasında yaşanan sorunlara çözüm önerileri Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. Arazi toplulaştırmasında yaşanan sorunlara çözüm önerileri

Table 16. Suggestions for solutions to the problems experienced in land consolidation

Arazi toplulaştırmasında yaşanan sorunlara çözüm önerileri	Frekans	Yüzde
Tarım arazilerinin daha adil bir şekilde paylaşılması	156	90.70
Toplulaştırma sürecinde üreticilerin fikirlerinin daha çok alınması	152	88.37
Atadan kalma arazilerin toplulaştırma sürecinde hissedarlara intikal ettirilmesi	149	86.63
Toplulaştırmanın direkt devlet eliyle yapılması, aracı şirketlerin olmaması	122	70.93
Miras hukukunun değiştirilmesi	120	69.77
Askı süresi ve itiraz sürecinin uzatılması	80	46.51
Askı listelerinin üreticilere posta yoluyla tebliğ edilmesi	66	38.37
Toplulaştırmayı yapan şirketlere devlet denetimi daha fazla olması	6	3.49
Askı listeleri üreticilere telefon yoluyla gönderilmeli	1	0.58
20 dekarın altındaki araziler hiçbir şekilde bölünmemeli	1	0.58
Birinci ve ikinci derece akrabaların arazileri yan yana verilmeli	1	0.58
Tapu olmasa dahi üreticilerin kendi aralarında yapmış oldukları paylaşmaya göre toplulaştırma yapılmalı	1	0.58

* Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir.

Üreticilerin arazi toplulaştırmasında yaşanan sorunlara çözüm önerilerine bakıldığında; %90.70’i tarım arazilerinin daha adil bir şekilde paylaşılması, %88.37’si toplulaştırma sürecinde üreticilerin görüş ve fikirlerinin daha çok alınması, %86.63’ü atadan kalma arazilerin toplulaştırma sürecinde hissedarlara intikal ettirilmesi, %70.93’ü toplulaştırmanın direkt devlet eliyle yapılması, aracı şirketlerin olmaması, %69.77’si miras hukukunun değiştirilmesi, %46.51’i askı süresi ve itiraz sürecinin uzatılması, %38.37’i askı listelerinin üreticilere posta yoluyla tebliğ edilmesi, %3.49’u toplulaştırmayı yapan şirketlere devlet denetimi daha fazla olması, %0.58’i askı listeleri üreticilere telefon yoluyla gönderilmeli, %0.58’i 20 dekarın altındaki araziler hiçbir şekilde bölünmemeli, %0.58’i birinci ve ikinci derece akrabaların arazileri yan yana verilmeli ve %0.58’i tapu olmasa dahi üreticilerin kendi aralarında yapmış oldukları paylaşmaya göre toplulaştırma yapılmalı önerisinde bulunmuştur. Arazi toplulaştırması sürecine üreticilerin aktif bir şekilde dahil edilmesi uygulamanın üreticiler tarafından kabul görme oranını artıracak ve proje daha başarılı olacaktır. Arazi toplulaştırmasından memnuniyet düzeyi Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. Arazi toplulaştırmasından memnuniyet düzeyi

Table 17. Satisfaction level with land consolidation

Memnuniyet düzeyi	Frekans	Yüzde
Düşük	36	20.93
Orta	68	39.53
Yüksek	68	39.53
Toplam	172	100.00

Arazi toplulaştırmasından memnuniyet düzeyi incelendiğinde üreticilerin %20.93’ü düşük, %39.53’ü orta ve %39.53’ü yüksek memnuniyet düzeyine sahiptir. Arazi toplulaştırması

işlemleri üreticilerin çoğunluğunu memnun etmiştir. Yüksek ve orta memnuniyet düzeyi dikkate alındığında %80'lik bir memnuniyetten söz edilebilir. Arazi toplulaştırmasını tavsiye etme durumu Tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 18. Arazi toplulaştırmasını tavsiye etme durumu

Table 18. Status of recommending land consolidation

Tavsiye etme durumu	Frekans	Yüzde
Evet	136	79,07
Hayır	36	20,93
Toplam	172	100,00

Arazi toplulaştırmasını tavsiye etme durumu incelendiğinde üreticilerin %79.07'si arazi toplulaştırmasını tavsiye ederken %20.93'ü ise tavsiye etmemektedir. Arazi toplulaştırmasıyla sulamanın beraber yapılma durumu ile üreticilerin memnuniyet düzeyi arasındaki Khi-Kare analiz tablosu Tablo 19'de verilmiştir.

Tablo 19. Arazi toplulaştırmasıyla sulamanın beraber yapılma durumu ile üreticilerin memnuniyet düzeyi arasındaki Khi-Kare analiz tablosu

Table 19. Chi-Square analysis table between land consolidation and irrigation together with the satisfaction level of the producers

Arazi Toplulaştırmasından Memnuniyet Düzeyi	Sulama ile Toplulaştırmanın Beraber Yapılma Durumu					
	Evet		Hayır		Toplam	
	N	(%)	N	(%)	N	(%)
Düşük	13	7.56	23	13.37	36	20.93
Orta	34	19.77	34	19.77	68	39.53
Yüksek	53	30.81	15	8.72	68	39.53
Toplam	100	58.14	72	41.86	172	100.00
($\chi^2=19.985$ S.D=2 P=0.000 H ₁ =Kabul)						

Arazi toplulaştırmasıyla sulamanın beraber yapılma durumu ile üreticilerin memnuniyet düzeyi arasında bir ilişki olup olmadığı yapılan Khi-Kare testi ile bulunmuştur. Khi-Kare analizine göre arazi toplulaştırmasıyla sulamanın beraber yapılma durumu ile üreticilerin memnuniyet düzeyi arasındaki ilişki önemli bulunmuş olup anlamlı bir farklılıktan sözedilebilir. Arazi toplulaştırmasıyla sulamanın beraber yapılma durumu arttıkça üreticilerin memnuniyet oranı artmaktadır. Arazi toplulaştırma uygulamasının sulama sorunlarını azalttığı ve sulamayı kolaylaştırdığı anlaşılmaktadır. Üreticilerin toplulaştırmadan memnuniyet düzeyi ile toplulaştırmayı tavsiye etme durumu arasındaki Khi-Kare analizi Tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 20. Üreticilerin toplulaştırmadan memnuniyet düzeyi ile toplulaştırmayı tavsiye etme durumu arasındaki Khi-Kare analiz tablosu

Table 20. Chi-Square analysis table between producers' satisfaction with consolidation and their recommendation for consolidation

Arazi toplulaştırmayı tavsiye etme	Arazi toplulaştırmasından memnuniyet düzeyi							
	Düşük		Orta		Yüksek		Toplam	
	N	(%)	N	(%)	N	(%)	N	(%)
Hayır	30	17.44	6	3.49	0	0.00	36	20.93
Evet	6	3.49	62	36.05	68	39.53	136	79.07
Toplam	36	20.93	68	39.53	68	39.53	172	100.00
($\chi^2=108.732$ S.D=2 P=0.000 H ₁ =Kabul)								

Yapılan Khi-Kare analizine göre üreticilerin toplulaştırmadan memnuniyet düzeyi ile toplulaştırmayı tavsiye etme durumu arasındaki ilişki önemli bulunmuştur. Bu sonuca göre üreticilerin toplulaştırmadan memnuniyet düzeyi ile toplulaştırmayı tavsiye etme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır. Toplulaştırmadan memnun olan üreticilerin %79.07'si toplulaştırmayı diğer üreticilere de tavsiye ettiği saptanmıştır. Üreticilerin arazi toplulaştırma uygulamasından verim aldığı ve memnun kaldığı sürece diğer üreticilere tavsiye edeceği anlaşılmaktadır.

4. Sonuç

Amasya ilinde yapılan arazi toplulaştırması çalışmalarının sonucunda ortalama parsel sayısı %25 azalmıştır. Projenin yapılmasına karşı üreticilerin %86.63'ü olumlu bakmıştır. Üreticilerin proje öncesi olumlu bakmasında en önemli üç kriter; tarımsal arazilerin toplu bir hale geleceği, arazilerin yol problemlerinin giderileceği ve arazilerin sulama suyu, drenaj ve tesviye işlemlerinin yapılacak olmasıdır. Üreticilerin proje öncesi arazi toplulaştırmasına olumsuz bakmasında en önemli üç kriter ise; verimli arazisi yerine daha verimsiz arazi verileceğini düşünülmesi, toplulaştırmanın faydalı olduğuna inanmaması ve ata yadigarı araziden ayrılmak istememesidir.

Toplulaştırma projesi uygulanırken üreticilerin isteklerinin projeyi uygulayanlar tarafından dikkate alınma durumu %34.88 oranla düşük kalmıştır. Arazi toplulaştırmasında askıya çıkarılan yeni parsel planlarına üreticilerin %47.09'u itiraz etmiştir. Yeni parsel planına en çok itiraz etme nedenleri, verimli arazi yerine verimsiz arazi verilmesi ve parçalı arazilerin yeterince birleştirilmemesidir. Yeni parsel planına yapılan itiraz sonucunda üreticilerin %46.91'i sorunun tamamen giderildiğini bildirmiştir.

Toplulaştırma sonrası üreticilerin %70.93'ü arazisine daha kısa sürede ulaştığını belirtmiştir. Üreticilerin %48.26'sı toplulaştırma sayesinde sulanan parsellerde birim alandan verimin arttığını, %41.28'i yıllık tarımsal gelirinin arttığını, %27.33'ü üretim deseninde değişiklik olduğunu beyan etmiştir. Üreticilerin %58.14'ü arazi toplulaştırması ile sulama projelerinin beraber yapıldığını belirtmiştir.

Üreticilerin toplulaştırmadan en yoğun beklentileri tarım arazilerinin daha adil bir şekilde paylaşılması, toplulaştırma sürecinde üreticilerin fikirlerinin daha çok alınması ve miras hukukun değişmesidir.

Üreticilerin arazi toplulaştırmasından memnuniyet düzeyi %20,93 düşük, %39.53 orta ve %39.53 ise yüksek memnuniyet düzeyindedir. Üreticilerin %79,07'si arazi toplulaştırmasını tavsiye etmektedir.

Bu sonuçlar doğrultusunda;

Arazi toplulaştırması yapılacak olan bölge seçilirken; arazi parça sayısının yüksek ve sulama altyapısının az olduğu bölgeler seçilirse projenin çiftçiler tarafından benimsenmesi daha kolay olacaktır.

Arazi toplulaştırmasıyla sulama projelerinin beraber yapılma durumu arttıkça üreticilerin memnuniyet oranı yükselmektedir. Arazi toplulaştırma uygulamasının sulama sorunlarını azalttığı ve sulamayı kolaylaştırdığı görülmektedir. Sulama projeleri ile arazi toplulaştırmasının beraber yapılması hem toplulaştırma projelerinin başarı oranını artıracak hem de sulama yönteminde farklılaşmalar ortaya çıkacaktır. Yalnızca arazi toplulaştırmasının yapılıp, sulama projelerinin yapılmadığı yerlerde üretici memnuniyeti azalmaktadır.

Arazi toplulaştırması çalışmalarında görevli tüm kurumların koordine içinde olması projenin başarısını artıracaktır. Hatta uygulanabilirse tüm kurumların tek kurum çatısı altında yeniden düzenlenmesi toplulaştırmada mutlak başarıyı artıracak ve üretici memnuniyeti daha fazla olacaktır.

Tarımsal arazilerinin kamulaştırma, miras vb. sebeplerle parçalanmasını önleyecek gerekli tedbirler yetkili makamlarca alınmalı, arazilerin bütünleşmesini sağlayacak tüm projeler teşvik edilmelidir. Miras hukukuna uygun yeni yasal düzenleme yapılmalıdır. Tarım arazilerinin satış ve miras yoluyla bölünmesini önlemek amacıyla çıkarılan 5403 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu bu konuda atılmış önemli bir adımdır.

Toplulaştırma projelerinde üretici eğitim ve yayım çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Toplulaştırmanın önemi, üreticilere ne gibi katkı sağlayacağı ve zorunluluğu bu eğitimlerde anlatılmalıdır. Üreticilere arazi toplulaştırması konusu sadece sözel olarak anlatılmamalı, daha önceden arazi toplulaştırması uygulanan yerlere teknik gezi düzenlenerek görsel ve uygulamalı olarak anlatım yapılmalıdır. Üreticilerin bu konudaki görüşleri beklenti, istek ve talepleri projeyi uygulayanlar tarafından daha çok dikkate alınmalıdır.

Arazi toplulaştırma projeleri sadece arazilerin birleştirilmesi olmamalı, kültürel ve sosyal köy hayatına katkı sağlamalıdır. Köyün dağınık yapısına katkılar sağlamalı, yaşam koşul ve standartları artırılmalıdır.

5. Kaynaklar

- Altıntaş, G., 2006. Tokat İli Erbaa Ovasında Arazi Toplulaştırması Yapılmış Alanlardaki Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Optimum Üretim Planlarının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. (Doktora Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü/Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tokat.
- DSİ, 2023. Devlet Su İşleri 2021 Yılı Resmi Su Kaynakları İstatistikleri. İllere-Yıllara Göre Arazi Toplulaştırma Hizmetleri.

<https://www.dsi.gov.tr/Sayfa/Detay/1622> (01.02.2023- 18.30.10)

- Gülçubuk, B., Kızılaslan, N., Eroğlu, D., Kan, M., Soysaldı, E. ve Olgun, G., 2015. Kırsal Kalkınma Paradigması ve Yeni Arayışlar, Türkiye Ziraat Mühendisliği VIII. Teknik Kongresi, Cilt:2, s.1360-1382, Ankara.
- Gün, S., 1996. Türkiye’de Uygulanan Toprak Toplulaştırma Yöntemlerinin Karşılaştırılması, İzmir ve Şanlıurfa Örneği. (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü/Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Ankara.
- Kızılaslan, N. ve Almus, S. 2001. Arazi Toplulaştırmasında Çiftçi Eğilimleri, Tokat-Zile Güzelbeyli Örneği, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi,18(1),51-60.
- Kızılaslan, N. ve Almus, S. 2002. Tokat-Zile Güzelbeyli Kasabasında Uygulanan Arazi Toplulaştırmasını Çiftçilerin Benimsemesini Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, Turkish Journal of Agriculture and Forestry, 26(2), 101-108.
- Kızılaslan, N., Gürler, A.Z. and Kızılaslan, H., 2007. An Analytical Approach to Sustainable Development in Turkey, Sustainable Development, 15, 254-266.
- Menek, M. ve Kızılaslan, H. 2008. Doğrudan gelir desteğinin üreticiler üzerine etkisi (Tokat ili Merkez ilçe örneği). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 1, 53-63.
- TÜİK, 2022. Bitkisel Üretim İstatistikleri, Tarım Alanı, 2022. (<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=92&locale=tr>) (21.03.2023- 16.20.30)
- Yılmaz, R., 2021. Arazi Toplulaştırma Çalışması Yapılan Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Memnuniyet Düzeyinin Belirlenmesi; Konya İli Abditolu Örneği. (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü/Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Konya.